

Gerontológia a geriatria

ako vedný odbor

(epidemiológia starnutia, problematika zdravia)

Mgr. Ivana Bóriková, PhD.

Ústav ošetrovateľstva JLF UK

14.10.2014

Okruhy prednášky

- **Epidemiológia starnutia, demografické prognózy**
- **Aktívne starnutie, zdravie ako priorita**
- **Zdravotná starostlivosť o staršieho človeka**

Epidemiológia starnutia, demografické prognózy

Starnutie, staroba

- Posledná ontogenetická vývinová etapa, starnutie populácie (celosvetovo), predlžovanie ľudského veku ► **príprava na zdravé starnutie** už v strednom veku (spoločenské angažovanie sa, komunitné / dobrovoľnícke / vzdelávacie aktivity a pod.)
- **Spoločenské programy:** Národný program aktívneho starnutia (2014-2020), Národný program ochrany starších ľudí (2011)
- **Zdravotná starostlivosť / služby (prevencia, liečba):** dostupnosť, komplexnosť, rôznorodosť
- **Sociálne služby / podpora** seniorov

Demografický vývoj a prognózy

- Predpoklad úspešného zvládnutia procesu globálneho starnutia populácie je **poznať úroveň a tempo starnutia populácie na Slovensku a socio-ekonomického stavu spoločnosti** (dosah očakávaných demografických zmien, predovšetkým v oblasti sociálnych služieb, zdravotnej starostlivosti a trhu práce, je potrebné riešiť v čase nedostatku verejných financií)
- Populačné starnutie predstavuje pre Slovensko jednu z **najväčších výziev 21. storočia, ktorá nezvratne zasiahne všetky sféry fungovania spoločnosti** – vývoj vekovej štruktúry obyvateľov poukazuje na **zrýchľovanie procesu starnutia populácie na Slovensku**

Demografický vývoj a prognózy

- **V najbližších 10 rokoch sa zásadne zmení pomer medzi produktívnou a poproduktívnou zložkou slovenskej populácie – významný nárast počtu starších ľudí na trhu práce**
- **Index starnutia:** v SR v roku 2012 pripadalo na 100 detí vo veku 0-14 rokov 86 obyvateľov vo veku 65+
- **Stredná dĺžka života (nádej na dožitie): v rámci EÚ27 má SR túto hodnotu najnižšiu** – v roku 2012 bola u mužov 72,5 a u žien 79,5 roka (vplyv faktorov, napr. ekonomické podmienky spoločnosti, úroveň lekárskej starostlivosti, kvalita životného prostredia, rodinné prostredie, životný štýl, vzdelanie)
- **Starnutie z ekonomického pohľadu:** v SR v roku 2012 pripadalo na 100 obyvateľov v produktívnom veku 40 obyvateľov vo veku 0-14 rokov a vo veku 65+
- **Pre demografický vývoj v SR je charakteristický dlhodobý pokles plodnosti a pôrodnosti**

Demografický vývoj a prognózy

Proces populačného starnutia bude v najbližších desaťročiach v SR **univerzálny**, to znamená, že sa bude týkať **všetkých skupín obyvateľstva**, či už z pohľadu pohlavia, veku, vzdelania alebo ekonomickej aktivity – to znamená, že **priemerný vek ekonomicky aktívneho obyvateľstva, pracujúcich aj nezamestnaných sa bude zvyšovať** (NPSAS, 2013)



SR bude patriť do skupiny krajín s najnižším počtom pracujúcich na osobu v dôchodkovom veku.

Súčasnosť: na 1 seniora vo veku 65+ sú 2 adolescenti vo veku 17 rokov

Rok 2050: na 2 seniorov bude 1 adolescent



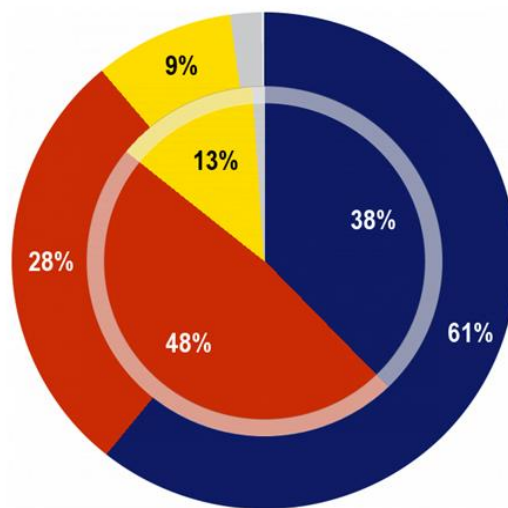
Stúpajúce nároky na zdravotnú a sociálnu starostlivosť

Aktívne starnutie – zdravie ako priorita

Prieskum

(Aktívne starnutie, Eurobarometer, 2011)

QB5. V nasledujúcej otázke sa budeme zaoberať ľuďmi vo veku nad 55 rokov. Povedali by ste, že ľudia vo veku nad 55 rokov sú na Slovensku vnímaní..?



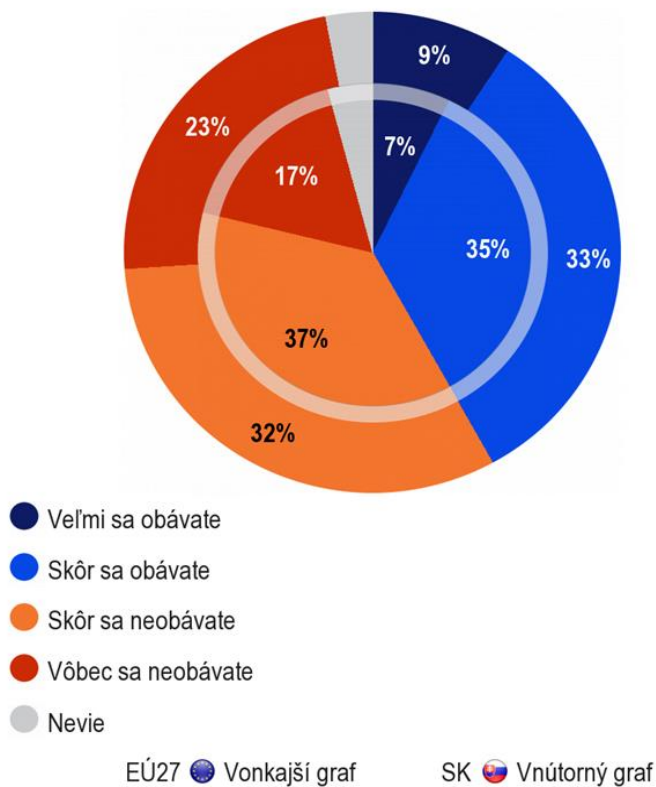
- Celkovo 'Pozitívne'
- Celkovo 'Negatívne'
- Ani pozitívne, ani negatívne (NEPONÚKAJTE)
- Nevie

EÚ27 🇪🇺 Vonkajší graf

SK 🇸🇰 Vnútorňý graf

Prieskum (Aktívne starnutie, Eurobarometer, 2011)

QB12. Niektorí ľudia sa domnievajú, že obyvateľstvo starne. Ako veľmi sa obávate možného zvýšenia podielu ľudí vo veku nad 65 rokov na Slovensku? Povedali by ste, že...



Národný program aktívneho starnutia na roky 2014-2020 (MPSVaR SR)

SR sa hlási k **problematike aktívneho starnutia** – dokument zameraný na podporu:

- ľudských práv
- zamestnanosti
- celoživotného vzdelávania
- občianskych a sociálnych aktivít (mimo formálneho trhu práce)
- nezávislosti, dôstojnosti, ekonomickej a sociálnej bezpečnosti starších ľudí, vrátane ochrany pred zlým zaobchádzaním vo všetkých spoločenských sférach



Cieľová skupina politiky aktívneho starnutia osoby 50+

Národný program aktívneho starnutia na roky 2014-2020 (MPSVaR SR)

4 prioritné merateľné oblasti:

- Predpoklady pre aktívne starnutie: vek dožitia v 55. roku života, roky zdravého života po 55. roku veku, duševné zdravie
- **Zamestnanosť** vo vekových skupinách 55-74 rokov
- **Sociálne aktivity** (napr. dobrovoľníctvo)
- Nezávislý život: fyzická výkonnosť, dostupnosť služieb, nezávislosť, finančná a osobná bezpečnosť a celoživotné vzdelávanie

Nezávislý, bezpečný a kvalitný život starších ľudí – otázka zdravia

- **Úspešnosť aktívneho starnutia je podmienená zdravotným stavom** – zdravotný stav obyvateľstva krajiny je výsledkom súhry genetického vybavenia, ekonomickej a psychosociálnej situácie, kvality životného prostredia, výživy a životného štýlu, ako aj všeobecnej dostupnosti a úrovne zdravotnej starostlivosti vrátane preventívnych programov
- **Čím je človek zdravší a vzdelanejší, tým má väčšie predpoklady na dosiahnutie vyššej kvality svojho života**
- **Zdravie a zdravotný stav obyvateľstva je najvyššou prioritou každej spoločnosti**

Zdravotná starostlivosť o staršieho človeka

Hodnotenie zdravia podľa veku

- **So zvyšujúcim sa vekom** rastie podiel obyvateľstva, ktoré hodnotilo svoje **zdravie ako skôr zlé alebo veľmi zlé.**

Vo vekovej skupine:

45-59 rokov bol tento podiel 13 %

60-74 rokov bol tento podiel 32 %

75-89 rokov tvoril tento podiel viac ako polovicu – 51 %

(Štatistický úrad SR, 2009)



So zvyšujúcim sa vekom musia obyvatelia častejšie nakupovať tovary a služby súvisiace so zdravím (lieky, pomôcky)

Národné programy pre zdravie

- Národný program **podpory zdravia**
- Národný program prevencie ochorení **srdca a ciev**
- Národný program **duševného zdravia**
- Národný **transplantačný program**
- Národný program **prevencie obezity**
- Národný akčný plán na **kontrolu tabaku**
- Národný akčný plán pre problémy s **alkoholom**

Potreba starostlivosti v seniorskej populácii

Potenciálne nepotrebuje (70 %)

- **Zdatný senior:** výborná výkonnosť, potrebuje edukáciu, preventívne prehliadky
- **Nezávislý senior:** starostlivosť potrebuje iba v prípade prechodného zhoršenia stavu vplyvom záťaže (napr. operácia, akútne ochorenie)

Potrebuje (30 %)

- **Senior „krehký“:** má riziko pádov, úrazov, zhoršenie poznávacích funkcií (ľahšia demencia), psychická labilita, depresia, chronické ochorenie
- **Senior úplne závislý:** potrebuje 24 hod. starostlivosť, pomoc rodiny a opatrovateľa, pobyt v zariadení

Seniorská populácia

Príčiny chorobnosti

- **Koronárna choroba srdca**
- **Rakovina**
- Pády, zlomeniny
- Depresia
- Demencia

Príčiny úmrtnosti

- **Koronárna choroba srdca**
- **Rakovina pľúc, rekta**
- Cievna mozgová príhoda
- Obštrukčná choroba pľúc
- Pneumónia
- Chrípka
- Úrazy, pády

(V roku 2011 bol priemerný vek zomrelého muža 68 rokov, zomrelej ženy 77 rokov)

Gerontológia a geriatria

Veda o starnutí a starobe: medicínsky odbor, ktorý študuje všeobecné zákonitosti starnutia a staroby – pohľad spoločenský, psychologický, biologický, zdravotnícky, ekonomický ▼

gerontológia sociálna

gerontopsychológia

biológia starnutia

klinická gerontológia ► geriatria ► lekárska

špecializácia zameraná na prevenciu, diagnostiku, terapiu a rehabilitáciu chorôb u geriatrického pacienta

Geriatrická zdravotná starostlivosť

- **Priority starostlivosti:** predĺžiť život, dosiahnuť čo najvyššiu kvalitu života (aj v jeho posledných fázach), udržať funkčný stav, samostatnosť / sebestačnosť jednotlivca
- **Zameranie prevencie:** prevencia kardiovaskulárnych / nádorových / infekčných ochorení (prioritne pneumónia a chrípka), porúch pohyblivosti, porúch výživy, pádov, závislosti (abúzus) a nežiaducich účinkov liekov

Geriatrická zdravotná starostlivosť

Pre veľký počet geriatrických pacientov je typická prítomnosť faktorov determinujúcich ich zdravotný stav a prognózu:

- **zhoršenie pohyblivosti**
- **porucha kognitívnych funkcií**
- **depresia**
- **malnutrícia**
- **inkontinencia stolice a moču**
- **poruchy stability, pády a úrazy**
- **závažné zmyslové poruchy**
- **viac ako 5 závažných diagnóz súčasne**
- **závažné nežiaduce účinky liekov**
- **potreba pomoci v bežných denných činnostiach** (hygiena, obliekanie, stravovanie ...)
- **zložitá sociálna situácia** (Konceptia zdravotnej starostlivosti v odbore geriatria, 2006)

Štruktúra starostlivosti

- **Geriatrická ambulancia:** prevencia, liečba, poradenstvo
- **Geriatrické nemocničné oddelenie:** liečba geriatrických syndrómov
- **Geriatrické doliečovacie / ošetrovateľské oddelenie:** rehabilitácia, nácvik sebestačnosti
- **Gerontopsychiatrické oddelenie** (napr. aj pri domove dôchodcov)
- **Odd. dennej hospitalizácie / stacionár:** potreba vyšetrenia / terapie
- **Zdravotno-sociálne denné centrum:** pre seniorov závislých na pomoci
- **Zdravotno-sociálna starostlivosť prevažne ošetrovateľského typu**
→ **ošetrovateľský dom:** krátko / dlhodobá starostlivosť
- **Liečebňa pre dlhodobo chorých (LDCH)**
- **Paliatívna / hospicová starostlivosť**

Kritické aspekty starostlivosti

- **Rastúci podiel spoluúčasti** seniora na úhrade zdravotnej starostlivosti
- Nízky rozsah odbornej geriatrickej starostlivosti – **kvantita / kvalita**
- **Nedostatočná dostupnosť** geriatrickej starostlivosti (v roku 2010 bol 1 geriatra na 20 000 seniorov)
- **Neistota nemocničnej starostlivosti** do budúcnosti (v roku 2011 sa zrušilo takmer 700 lôžok geriatrického charakteru v rámci redukcie nemocničných postelí)
- **Predčasné prepustenie z ústavnej starostlivosti** z ekonomických dôvodov
- **Problém kontinuity starostlivosti** po prepustení, chýba dlhodobá zdravotná starostlivosť o chronicky chorých
- **Slabá / chýbajúca koordinácia so sociálnym rezortom**
- **Nevyhovujúca zdravotná starostlivosť** v „ústavoch pre seniorov“
- **Nedostatočná kapacita miest** v „ústavoch pre seniorov“ (Németh, 2011)

Literárne pramene

- *AKTÍVNE STARNUTIE*. Eurobarometer 76.2 – výsledky pre Slovenskú republiku, 2011. 4 s.
- HEGYI, L., KRAJČÍK, Š. *Geriatría*. 1. vyd. Bratislava : Herba, 2010. 608 s. ISBN 978-80-89171-73-6.
- HOLMEROVÁ, I. a kol. Aktivní stárnutí. In *ČES GER REV.*, 2006; 4(3), s. 63-68.
- KALVACH, Z. a kol. *Geriatríe a gerontologie*. Praha : Grada Publishing, 2004. 864 s. ISBN 80-247-0548-6.
- *KONCEPCIA ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI V ODBORE GERIATRIA*, číslo 28172/2006, zo dňa 4.12.2006.
- *NÁRODNÝ PROGRAM AKTÍVNEHO STARNUTIA NA ROKY 2014-2020*. Bratislava : MPSVR SR, 2014. 84 s. ISBN 978-80-89125-18-0.
- NÉMETH, F. Zdravotná starostlivosť o seniorov na Slovensku. Prešov : Prešovská univerzita, 2011. 6 s.